

ИНТЕРВЈУ: ФЕРНАНДО АРАБАЛ, песник, филмски редитељ, романсијер, драматург

Дали је био револуционар, а Пикасо закаснио комуниста

Са прве стране

Енигма?

Да. За мене су оне одувек биле обавијене мистеријом, и искрено речено остала је нека загонетка. Иако је критика била похвална, појединци су написали о злу на које инспирише овај дијалог.

Какво зло вам замерају?

Па написали су да „Арабал замишља да је Дали бољшевик, антифашиста, антифранкиста, троцкиста и већи комуниста од Пикаса... А да је „Герника“ исмејана. Да се аутор поиграва, пружа каприциозну раззону, са дементним измишљотинама. Да измишља догађаје, преправља датуме, фантазирам... Да је то несрећна иконокластична провокација. Притом они се највише љуте што сам открио истину да је „Герника“, та икона Шпанског грађанског рата у ствари рециклирана.

Фото лична архива

Да ли су у праву, да ли ви хоћете да оборите светиње идеале и да нас тако испровоцирате?

Мој комад није ни провокативан ни иконокластичан. Или бар то овај комад не би требало да буде. Дали је у ствари 1937. био револуционарни политичар. Његова, готово непозната сећања импресије и записи које је писао 1919–1920, објављени су у Барселони, Мадриду и Њујорку. Писао их је када је имао 15 и 16 година и немају ништа од надреализма. У њима Дали саопштава хиљаду и једну политичку мисао и све су револуционарне. „Живела Совјетска република“, каже Дали. То је једини начин да се раскрсти са шпанским злочиначким режимом. Дали тврди и да је победа бољшевика изазвала диријум и одушевљење, лудачки ентузијазам. Ништа нисам измислио, Дали је

био револуционар, а Пикасо закаснио комуниста.

Да ли је Дали заиста узвикнуо „Оле!“ када је чуо за убиство Федерика Лорке? Они су били најближи пријатељи од 1925. до 1928. док су заједно боравили у студентском дому у Мадриду. Ни дан-данас нису пронађени посмртни остаци Гарсија Лорке. Зна се да је стрељан 1936. у августу? Како је Дали реаговао?

Када је Дали у Паризу из новина сазнао да је Гарсија Лорка погубљен, тачно је да је узвикнуо: „Оле!“ Тако на шпанском језику узвикује тореадор када рањеној и раскрвављеној животињи зада одлучујући бодеж. „Чинило ми се да је за Гарсија Лорку, то најбољи начин да изгуби живот. Убијен у грађанском рату од стране тирана“, објаснио је потом Дали.

Пикасо је у то време насликао „Гернику“. Дали и Пикасо су били пријатељи. Али и ривали?

Пикасо 1937. не само да није био комуниста него је он био један од сликара, кога је Партија највише клеветала. Променио је мишљење тек 5. октобра 1944. када је на опште изненађење приступио Комунистичкој партији. До тада је и Дали, као што знамо, радикално променио своје идеје. Супарништво између њих двојице о коме се толико говори није постојало. Пикасо, који није био много великодушан са парам, платио је Далију прву карту за САД. Обојица су припадала истом кругу, обојица су били у егзилу. Дали је умео да се шали: „Пикасо има само две мане: једна је што није Дали, друга је што је Пикасо.“

Написали сте писмо генералу

Франку док је био жив. Шта сте му рекли?

Рекао сам му да му пишем без мржње. Иако је он особа која ми је нанела највише зла, јер је осудио мога оца. Он је нестао из мог живота када је побегао из затвора. Исто то је учињено и целом шпанском народу. Франко ми није одговорио. Али милиони Шпанаца ишчитавали су кришом ово писмо.

После сте написали писмо Фиделу Кастру?

Кад сам сазнао шта се дешава са дисидентима на Куби, схватио сам да нема лошег и рајског тоталитаризма. Одлучио сам да као и Франку пошаљем писмо Кастру у коме говорим о његовим злоделима.

Шта вас је нагнало да то радите? Каква је ваша идеологија?

Ја сам живео у времену без слободе и са пуно дневних лажи. Због тога сам одлучио прво да се достојно одужим свом оцу који се борио против репресије и неправде. Покушавам да будем без икакве одређене идеологије. Али када је „цар го“ онда хоћу то да кажем гласно и јасно.

Одакле сте ви уопште? Из Француске или из Шпаније где сте провели детињство и рану младост?

Ја сам из Безземљоландије. Као што су то били Пикасо, Дали, Макс Ернст, Модилиани и читав низ других уметника. Нисмо ни Французи ни у потпуности из земље у којој смо се родили. То је та бескрајна смицалица папира за паковање. Само папагаји говоре есперанто без акцента.

Као човек из Безземљоландије шта мислите о национализму?

Често о томе разговарам са својим пријатељем Миланом Кундером. И

Математика и распад држава

Ви кажете да се свет огледа у математици, шаху и театру. Када су математичари формулисали теорију скупова, свет је створио скупове: Југославију, Чехословачку... Затим су математичари створили фрактале...

И раставила се Југославија, раставила се Чехословачка. У Шпанији сад, такође, идемо путем теорије фрактала. У ствари, песнике и математичаре не интересује политика. То су великани који се сматрају неутрицајним, али утичу на све.

Кундера и француски

Један од ваших најближих пријатеља у Паризу је Милан Кундера. Како се осећа Кундера кад пише на француском?

Већ је много година ван своје прошлости. Када се пише на страном језику, то може да те натера да избрусиш свој стил и да ти мисао буде прецизнија.

он живи у Паризу, у који је дошао још у време Чехословачке. Ја нисам ни Шпанац ни Француз. Ја сам човек из егзила. Мислим да је национализам бесмислен, али сам одбио да потпишем једну петицију против каталонских националиста, и због тога су ме избацили из једног мадридског листа. Ја никад нисам хтео да потпишем те политичке петиције.

И Југословени су сви, такође, из Безземљоландије?

Онолико колико се осећате као људи изгнаници. Само у потпуној тмини свици покушавају да светле.

Вама се увек приписују најразличитији придеви: од контроверзног, до богохулног?

Најчудније је кад кажу за мене да сам провокативан. Провокација је ирационална и без става, она не може да се прорачуна. А ја изнад свега поштујем науку, математику и шах. Ништа не узимам озбиљно, али све схватам трагично.

На којој сцени ми данас живимо?

У трагикомедији. У једној духовитој трагедији. ☐

Фестивал књиге по људској мери

На Пулском фестивалу књига и аутора, недалеко од Арене, ове године у фокусу је обележавање сто година од почетка Великог рата

Специјално за „Полицику“

Пула – Један „нежни војни град женског имена с претешким пртљагом прошлости на нејаким плећима“, како је написао Миодраг Калчић, ових дана место је одржавања двадесетог Фестивала књига и аутора „Сањам књиге у Истри“. Клаудио Магрис, Људмила Петрушевска, Оксана Забужко, Марк Томпсон, Филип Клодел, историчар Роберт Донија, Бора Ђосић, Тонко Марковић, Игор Мандић, Драган Великић, Миљенко Јерговић, Огњен Свиличић, и многи други, гости су сајамских програма.

Управо на ову важну културну манифестацију у Хрватској, која како кажу, утопљава зимску Пулу, као што је годинама филм освежава лети, упутио се из Београда уметнички прес-караван, од десетак новинара из различитих медија, и уз подршку Туристичке заједнице Пуле, боравио у Пули и Ровињу три дана. Била је то прилика да се на истарски начин споје култура и туризам, да се литература „гушта“ уз укусе вина, рибе, и мирис мора.

И како је речено у есеју „Пула – града интервал“ нашег Драгана Великића (иначе бивша највећа ратна лука Аустроугарског царства), увек је на пола пута. Тако је и прес-караван био на дестинацији Пуле, Ровиња, Водљана, до прапостојбине Хистра и Археолошког музеја – Незакција.

У Дому хрватских бранитеља, на месту одржавања Пулског фестивала књига и аутора, недалеко од Арене, ове године у фокусу је обележавање сто година од почетка Великог рата, отворене су бројне дискусије уроњене подјед-

Један од сајамских штандова у Пули

Фото Пулски фестивал „Сањам књиге у Истри“

нако у свет јучерашњег, као и савремености; присутно је око 350 аутора, планирано 117 промоција књига, округлих столова, изложби, перформанса, филмова, концерата. Говори се и о различитим проблемима унутар некадашње вишенационалне Аустроугарске монархије, где су Италијани из аустројског приморја били приморани да иду у рат против својих сународника, о чему сведочи књига Роберта Толера „Војници аустројског приморја на Источном фронту 1914–1918“. И код нас популаран као аутор читане Кишове биографије – Британац Марк Томпсон у Пули ће представити своју књигу о животу и смрти на италијанском фронту.

„Велики је рат уништио град, упропастио Пулу, остали су обриси и сјене. Касније, свеукупни идентитет Пуле, града несхваћене времешности и неразумне младости, печат је аустроугарске прошлости...“, пише Миодраг Калчић. Београдски уметнички прес-караван стигао је

у Пулу другог дана Фестивала књиге (трајаће до 14. децембра), тачно на разговор са хрватским председником Ивом Јосиповићем, покровитељем одржавања ове манифестације. Сусрет је козерски водио познати хрватски новинар Војо Шиљак. Иначе, Шиљак традиционално води сајамски програм „Доручак са аутором“, а ове године начинио је и избор разговора са познатим писцима, гостима Пуле. У јеку предизборне кампање Јосиповић, иначе доктор музике и права, на питање да ли сања музику, одговорио је духовито да сања звук, да је као млади поклониц фудбала замишљао много голова, а да сада машта о пуно гласова. Међу књигама које воли Јосиповић је издвојио дела Булгакова, Стефана Цвајга, Еугена Финка, Маргерит Јурсенар. На питање српских новинара које од наших писаца воли да чита, Јосиповић се сети свог војног рока проведеног у Београду осамдесетих година, приступачних књижара у којима је волео

да проводи време, а посебно је издвојио дела Киша и Пекића.

– Ценим и стваралаштво композиторке Иване Стефановић, и сећам се нашег концерта у Београдској филхармонији, после чега је настао и це-де „Композиторски дијалог“. Чињеница је да култура зближава људе – рекао је Иво Јосиповић.

На пулском сајму било је и књига наших издавача „Геоетике“, „Клија“, „Градца“, „Архипелага“, „Лагуне“, „Вулкана“, „Евро-Ћунтија“, „Чаробне књиге“.

На Сајму смо срели и Владислава Бајца, члана Програмског одбора Сајма књига у Истри, који је указао на значај регионалне културне сарадње земаља Балкана.

– Истра је авангардна због тога што је прва започела много ствари, почев од тога да сам ја као српски аутор учествовао у креирању програма једног хрватског сајма књига. Отвореност Магдалене Водопоје, једног од оснивача овог сајма књига, и његове директорке, допринела је идеји фестивала аутора, пре свега једне људске мере. Што је прича о суштини, а не о бројевима или територији. Мене је то и привукло Пули. Сада, када погледам на протеклих двадесет година, видим да се и мој труд исплатио – каже за наш лист Бајац, чијим су залагањем у Пули гостовали Татјана Толстој, Александар Генис, Алберто Мангел, Кенет Вајт, Слободан Шијан и многи други.

Присуствујемо на мах литерарно-музичком програму програму „Вече Каније: Бургтеатар у Пули“, где Миљенко Јерговић размишља о чланству Хрватске у Европској унији, и каже да је од свега тога остао „само папир са којим се може урадити оно што се папиром не ради...“ Велика пажња ове године на Пулском фестивалу књиге посвећена је стрипу, представљен је роман у стрипу Нине Буњевац, канадске ауторке српског порекла, који ће се код нас, када буде објављен, вероватно звати „Отаџбина“. А Алекса Гајић је одушевио својом изложбом у оквиру Српског културног центра у Истри. Овај уметник игра се подједнако идејама, као и подлогама од дрвета, камена, боџица. **Марина Вулићевић**